

บทบาทของทนายความในระบบไต่สวน*

อภิชาติ คงชาติ**

๑. ความเบื้องต้น

ในระบบไต่สวน ศาลมีบทบาทหลัก (active role) ในการแสวงหาพยานหลักฐาน^๑ โดยศาลมีอำนาจค้นหาความจริงไม่ว่าจะเป็นคุณหรือโทษแก่คู่ความฝ่ายใด^๒ ซึ่งรวมถึงการรับฟังความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ^๓ ตลอดจนประเมินพยานหลักฐานที่ได้มาว่ามีความเชื่อถือได้เพียงใดโดยไม่ผูกพันตามคำขอของคู่ความ^๔ ขอบเขตของศาลที่จะยุติบทบาทในการไต่สวนคือได้แสวงหาข้อเท็จจริงจนถึงที่สุดเพื่อให้ข้อเท็จจริงปราศจากสงสัย การดำเนินบทบาทของศาลย่อมมีอิสระตามหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา^๕ จึงไม่ถือว่าเป็นการวางตนไม่เป็นกลาง

อย่างไรก็ตาม ในขณะเดียวกัน ทนายความย่อมมีบทบาทสำคัญในการร่วมค้นหาความจริงซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาด้วย เช่น ทำให้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น หรือการยอมรับข้อเท็จจริงก็อาจเป็นถือเป็นเหตุบรรเทาโทษ บทความนี้จึงได้รวบรวมบทบาทหรือหน้าที่ของทนายความไว้อันจะเป็นประโยชน์ของการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละขั้นตอน

๒. ขั้นตอนการปฏิบัติหน้าที่ของทนายจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในระบบไต่สวน

๒.๑ ตรวจสอบพยานโจทก์หรือผู้ร้องจากสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในวันยื่นฟ้อง โจทก์หรือผู้ร้องต้องส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต่อศาล ตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ วรรคสอง เมื่อจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำเนาฟ้องแล้ว จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิขอตรวจและขอคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ ตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๓ วรรคสอง ด้วยเหตุที่ศาลจะนำสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา กับทั้งคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมักมีพยานบุคคลและพยานเอกสารเกี่ยวข้องจำนวนมาก ทนายความจึงควรตรวจสอบสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยเร็ว

* ความเห็นทั้งหมดในบทความนี้เป็นความเห็นส่วนตัวของผู้เขียนและมิได้สะท้อนความเห็นใด ๆ ของส่วนราชการที่ผู้เขียนสังกัดอยู่

** เลขานุการแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา

^๑ พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๖ วรรคสาม

^๒ พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๖ วรรคหนึ่ง

^๓ พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๔

^๔ พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ วรรคสอง มาตรา ๓๕ วรรคสอง มาตรา ๓๓ วรรคสี่ มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง

^๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๘๘ วรรคสอง

๒.๒ ยื่นคำให้การเป็นหนังสือ ในวันพิจารณาครั้งแรก ศาลจะอ่านอธิบายฟ้องและสอบถาม คำให้การของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา ตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๓ วรรคสาม หากจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาไม่เข้าใจฟ้องหรือเห็นว่าฟ้อง ไม่ชัดเจนในข้อใด ต้องโต้แย้งในเวลาศาลอ่านอธิบายฟ้อง เพื่อให้โจทก์หรือผู้ร้องอธิบายหรือแก้ไขฟ้อง มิฉะนั้น จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาจะยกเหตุข้อบกพร่องของฟ้องมาเป็นข้อต่อสู้อีกไม่ได้ ตามข้อกำหนด เกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๑๘ ในทางปฏิบัติพบว่าทนายความมักจะเพิ่มมาอ้างในภายหลัง ทำให้เสียสิทธิในการต่อสู้ นอกจากนี้ ทนายความส่วนใหญ่จะยื่นคำให้การเป็นหนังสือเพื่อแสดงข้อต่อสู้โดยละเอียด ซึ่งอาจเป็นเพราะจำเลยหรือ ผู้ถูกกล่าวหาเคยยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มาแล้ว

๒.๓ ยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันพิจารณาตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง

๒.๔ ตรวจพยานหลักฐาน ในวันตรวจพยานหลักฐาน คู่ความรวมถึงทนายความมีหน้าที่ ตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๓ วรรคสาม ในทางปฏิบัติศาลจะกำหนดเวลาให้ปฏิบัติก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า ๑๔ วัน ได้แก่

๒.๔.๑ ส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุต่อศาลเพื่อให้อีกฝ่ายตรวจสอบ และเพื่อสะดวก คู่ความจัดทำสารบัญเอกสารเพื่อให้ปรากฏว่าเอกสาร จ. หรือ เอกสาร ล. คือเอกสารฉบับใด

๒.๔.๒ ยื่นขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารจากผู้ครอบครอง เพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้น มาก่อนวันตรวจพยานหลักฐาน โดยต้องยื่นคำขอพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการ ดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๒๒

๒.๔.๓ แลกส่งแนวทางการเสนอพยานหลักฐาน จำเลยต้องแถลงว่าประสงค์จะขอให้ไต่สวน พยานบุคคลปากใดบ้าง ใช้เวลาไต่สวนกี่นัด โดยพยานแต่ละปากมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความ จำเป็นที่จะต้องไต่สวนอย่างไร หากทนายความไม่ยื่นแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐาน ย่อมไม่มีข้อมูล ที่ศาลจะนำมาพิจารณาเพื่ออนุญาตให้ไต่สวนพยานนั้น

๒.๔.๔ แลกรับข้อเท็จจริงที่คู่ความทั้งสองฝ่ายไม่ได้แย้งกัน โดยไม่ต้องไต่สวนตามข้อกำหนด เกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๒๓ วรรคสาม ทำให้การพิจารณาคดีรวดเร็ว อันเป็นประโยชน์แก่จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่ต้องหยุดปฏิบัติหน้าที่ จนกว่าจะมีคำพิพากษา ตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๗

๒.๔.๕ โต้แย้งพยานหลักฐานของอีกฝ่าย (ถ้ามี) แม้ศาลจะนำสำนวนการไต่สวนของ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา แต่มีความหมายเพียงว่า ขอบเขตหรือกรอบของการ พิจารณาให้ยึดแนวทางที่ปรากฏในสำนวนทั้งข้อกล่าวหา ข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานต่าง ๆ แต่มิใช่ศาล

ต้องยึดเป็นหลักว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. สรุป ศาลจึงมีอำนาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติม^๖ ดังนั้น หากทนายความเห็นว่าพยานหลักฐานใดยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ก็มีสิทธิโต้แย้งเพื่อขอให้ศาลไต่สวนพยานหลักฐานนั้นต่อไป ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๒๓ วรรคสาม

อนึ่ง การตรวจพยานหลักฐานทนายความจำเป็นต้องตรวจดูสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อน ในทางปฏิบัติพบว่ามีทนายจำเลยไม่อาจร่วมตรวจพยานหลักฐานได้อย่างสมบูรณ์เพราะเหตุว่ายังไม่ได้ตรวจดูเอกสารในสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

นอกจากนั้น ในทางปฏิบัติองค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งมอบหมายให้เลขาธิการองค์คณะผู้พิพากษาทำหน้าที่ตรวจพยานหลักฐาน ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๒๓ อันเป็นที่มาของวันตรวจพยานหลักฐานนอกกรอบซึ่งขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติในวันตรวจพยานหลักฐานจริงก็จะต้องดำเนินการตั้งแต่วันนัดตรวจพยานหลักฐานนอกกรอบ

๒.๕ การไต่สวนพยานบุคคล ศาลจะแจ้งวันเริ่มการไต่สวนให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๖ ในการไต่สวนพยานบุคคล ทนายจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่มีหน้าที่แตกต่างจากในคดีอาญาทั่วไป คือ

๒.๕.๑ กรณีพยานจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา ทนายความมีหน้าที่จัดทำบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของพยานที่จะนำเข้าไปไต่สวน ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๒๕ ในทางปฏิบัติศาลจะกำหนดให้ยื่นต่อศาลก่อนวันนัดไต่สวนพยานปากนั้น ๆ **ไม่น้อยกว่า ๑๔ วัน** ทั้งนี้ เมื่อจัดทำบันทึกถ้อยคำระบุข้อเท็จจริงเรื่องใดแล้วก็ไม่จำเป็นต้องขออนุญาตถามเพิ่มเติมเรื่องนั้นซ้ำอีก

๒.๕.๒ กรณีพยานโจทก์หรือผู้ร้อง ทนายจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่จะถามมีหน้าที่ตั้งคำถามล่วงหน้าเพื่อขออนุญาตศาลก่อน ในทางปฏิบัติศาลจะมีคำสั่งให้จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาเสนอประเด็นคำถามต่อศาลก่อนไต่สวนพยานปากนั้น ๆ เพื่อให้ศาลตรวจสอบก่อน**ไม่น้อยกว่า ๗ วัน** หากไม่ยื่นศาลอาจไม่อนุญาตให้ถาม หรือทนายจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาอาจต้องขออนุญาตในระหว่างพิจารณาคดี อันทำให้เสียเวลาแก่กระบวนการพิจารณาคดี อนึ่ง การขออนุญาตถามมิใช่คำถามค้าน และอาจขอใช้คำถามนำได้ อย่างไรก็ดี ข้อเท็จจริงใดที่รับกันหรือไม่ได้โต้แย้งกันก็ไม่จำเป็นต้องถาม ส่วนการถามเพื่อให้เกิดความสงสัยโดยมุ่งหวังจะให้ศาลยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา นั้นไม่เหมาะสมกับระบบไต่สวน เนื่องจากเมื่อมีข้อสงสัยศาลจะถามพยานเองเพื่อให้ข้อเท็จจริงชัดแจ้ง

^๖ คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคดีหมายเลขแดงที่ อม. ๒/๒๕๕๖

๓. บทสรุป

คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้ระบบไต่สวน ทำให้บทบาทหน้าที่ของนายจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหามีความแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไปซึ่งใช้ระบบกล่าวหา การทำความเข้าใจหน้าที่ในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวย่อมเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างยิ่ง

สิงหาคม ๒๕๖๕